

KACERSTWO (449) *sb n*

kacerstwo (435), **kacyrstwo** (11), **kacerzstwo** (2), kacerstwo *a.* kacerzstwo [zapis: -rztwo] (1); kacerzstwo *PatKaz III*; kacerstwo : kacyrstwo : kacerzstwo *Kromrozm III* (3 : 11 : -), *ArtKanc* (1 : - : 1).

a jasne (w tym 15 r. błędne znakowanie); -é- (23) *OrzQuin* (20), *BiałKat* (2), *SarnStat*, -e- (7) *MurzHist* (3), *MurzNT* (4); *o jasne*.

sg *N* kacerstwo (77). ◇ *G* kacerstwa (85). ◇ *D* kacerstwu (17). ◇ *A* kacerstwo (59). ◇ *I* kacerstwem (35); -em (5), -(e)m (30). ◇ *L* kacerstwie (16). ◇ *V* kacerstwo (1). ◇ *pl N* kacerstwa (50). ◇ *G* kacerstw (21). ◇ *D* kacerstwóm (18); -óm (1), -(o)m (17). ◇ *A* kacerstwa (49). ◇ *I* kacerstw (17), kacerstwami (2); -y : -ami *PowodPr* (1 : 2). ◇ *L* kacerstwách (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Ujemne w odcieniu (często obraźliwe i lekceważące) nazwanie cudzych, odmiennych od własnych przekonań religijnych wraz z ich wyznawcami (najczęściej stosowane przez katolików w odniesieniu do innowierców); herezja; fałszywa wiara; fałszywy, wręcz błuźnierski, pogląd religijny; haeresis Vulg, Cn; secta Vulg; erronea, impia et damnata ab Ecclesia opinio in materia religionis Cn* (446) : Pyąte ku łkazenyu kacerzłtwa ktore mouyło yzby oną [= *Maria, matka Jezusa*] była nyeczłouyek ale anyol *PatKaz III* 135v; *SeklWyzn B*; *RejKup* k5v; Co kolwyek kacerłtw było od początku wyary krzełciyáńłkyey do tych czáłow/ bárzo ich máło naydzyełz/ ktoreby łye ná Ewángeliey á ná łlowye bozym nye łádźili. *KromRozm I* M, L2, L2v; terás przyłzedł na drogę łwiatłóci i prawdy/ i od kacerłtwa się ku matce łwiętei/ kołciólwi Rzymłkiemu nawrócił. *MurzHist* D2v, M3v, Rv; *MurzNT* 91 [3 r.], 93v; *KromRozm II* o2v *margin*; A brony pyekyelne łą kacyrłtwá y kacyrzowye. *KromRozm III* M8v, Cv, C5, H6, L3v, Q4; *KrowObr* 62v; Tych złych łudźi náuká y kacerłtwa głupie/ łzalone y zwádlıwe/ gdy do Polłki przyłzłó/ náłázłó łobie godne łaki *OrzList* f, e4, f, fv; iáko teź miedzy wámi będą fáłzywi náuczycielowie/ ktorzy potáiemnie wwiodą kacerłtwa záráźliwe [*seeias perditionis*] *BibRadz 2.Petr* 2/1; á iáko chyłtrość to iełł kacerłtwa Kołciól Boży borzy/ ták teź przewrotność rozumow włzetecznych teraz Polłkę z gruntu borzy *OrzRozm* D2v; Náłzy Miniłtrowie ty Prywileie y ty Káptury ná czołó przybijáią wáłzemu Papięłtwu/ powiáđáiąc że Papięłtwa iełł łilne kacerłtwa. *OrzRozm* F4v, Bv *margin*, C2 [4 r.], C2v, C3v, F4 (18); ktorzy łámi [*sabeliańczycy*] niezboźnie rozumiejąc o wierze/ łudźie zboźne/ y tę ich prołtą łtárą y Apółłolłką w łłowie Bozym opifáńą wiárę/ kacerłtwem zową *GrzegRóżn* Bv; A komuć kacerłtwa iełł łłyłzeć że ieden Bog iełł Oćiec/ tedyć temułz twárda mowá iełł Kryłłthulá być prawđziwie y włáłnie Synem Bozym *GrzegRóżn* G4, B3v, E2v [2 r.], E3v, G3, G3v, M3v; *LeovPrzep* C2v; máią teź Kácerłtwá Miniłtrá łwoiego/ ále Ołłarzá nie máią/ któremuby ten to Miniłter łłuzył *OrzQuin* 12, I3v, 14, K4v, L3v *margin*, M4 (16); *SarnUzn* B2v; *RejAp* 73, Ff3; *BiałKat* 128v; bo to zówże [!] prawđá Boża iełł/ co Antykryłł Kácerłłthwem zowie *Grzegłm* 28; *KuczbKat* a2; Kácerłłtwy Krolowie y páńłtwá giną. *WujJud* 16v *margin*, 16v, 18v, 35v, 81, 132 (10); iłz Kołciól Chryłłłufow po włzyłłkiego łwiátá ziemi rozłzerzony iełł. Przećiwnym zás obyczáiem kacerłtwa/ pokátne iełł iednego miáłtá ábo iedney Nácyey [...] wymyłł nie trwáły *SkarJedn* 26; Odłzczepiełłtwa ták iełł od Kácerłłtwá bliłłkie/ iáko kłos od ziárná w ziemię wrzuconego. *SkarJedn* 340, A3v, 23, 24 [2 r.], 31, 36 (60); Kácerłłtwa ták opifuie in Epifł. ad Titum cap. 3. Heretyctwa z Grecká od wybieráńia nazwáne iełł/ bo wnim káđdy łobie to obiera/ co mu łię łepłzego

być zda. *SkarŻyw* 337; Gdy iuż kácerstwo moc bráło: Papieřz Innocentius ózwarty [!] po wielu Włofkicb łtronách Inquifitory vczynił *SkarŻyw* 373, *kt*, A2v, A5, 27, 48 (79); ábo izali iuż dla tych łzátánłkich łłow ma być písmo ł. iego przetákciem/ ábo piałzczyłtym fundámntem włzego kácerłtwá przez łzátáná záložonego? *CzechEp* 121, 107, 111, 129, 143, 358, 359; *ReszPrz* 8 *marg*, 99; *ArtKanc* B20, L4; Wylíczenie krotkie grzechow przeciwo Dźieięćiorgu Przykazániu Bożemu popełnionych. [...] Kácerłtwo iáwne/ ábo obroná/ y pochwalenie iego. *LatHar* 113, [++3], 512, 621, 673; Y o tym kácerłtwie ábo czárnokšięłtwie/ ktore ánioły miáłto Bogá y Chriřtułá chwaliłto/ y ofiáry im czyniłto: wykłádáią to mieyłce włzyřcy Doktorowie *WujNT* 700, 57 *marg*, 170, 174, 417, *Aci* 24/14 (26); Iż którybykolwiek w królełtwie náłzym [...] Heretyk álbo kácerłtwem zarážony [...] był: táki [...] ma byđż poiman/ y [...] karan. *SarnStat* 218; Lękay łie tego Bołkiego wyroku/ óziębłe/ rołpułtne/ á kácerłtwámi rozlicznemi po wielkiew częłłci pomázáne Krzełłciánłstwo. *PowodPr* 12; y łtáłś łie iáko Ocean ábo ogulme morze: w ktore włzyłtkie ze włzyłtkiego łwiátá káłuże łmrodliwych kácerłtw [...] wćiekáią. *PowodPr* 12, 15 [3 r.], 29 *marg*, 32 [2 r.], 42 [2 r.], 50 [2 r.] (15); Nie dba óciec o dułżę iż łię kácerłtwem zaráži: byle łię po Niemiecku náuczyl. *SkarKaz* 421a,)(2v, 384a, Oooo2a; oná Hułłá przed łtem kiládźiełśát łat łwemi káptury y Konfederácyámi/ y iego przekłęte kácerłtwo odpłóřzyłá. *SkarKazSej* 665b, 661a, 663b.

kacerstwo przeciw czemu (2): Sekty y Kácerłtwá przeciwo Písmu Bożemu *WujJud* Nn3, 31 *marg*.

kacerstwo o czym (2): Ewtyches/ chytre á łzátánłkie kácerłtwo o iedney Náturze w Chryřtułšie zmiełżáne y wymyłłł *SkarJedn* 391; *LatHar* 250.

W połączeniu z nazwą wyznawców określonego kierunku religijnego, z imieniem własnym założyciela lub z przymiotnikiem od nich pochodzącym [w tym: ai (47), G sb (12); kacerstwo + określenie (39), określenie + kacerstwo (20)] (59): Tenże bęđż w kácerłtwie Arrianomym [!] wiarę krzełłcianłką tępił *MiechGlab* 47; *KromRozm II* q3; *KromRozm III* L6v, P5; *KrowObr* 20v; Był Waclaw Krol Czełki [...] nikczemny w łpráwách łwych Krolewłkich/gdy Hułowemu kácerłtwu w czás niezábiegał *OrzRozm* C2, C2v; *SarnUzn* A2v, G5v; *RejAp* 197; Lecź Dámáłus przeciwo Kácerłtwu Arryánłkiemu/ około Bołtwá y rownołci Syná Bożego z Oycem/ ktore ná ten czás nawięcey płużyłto/ to Symbolum zložyl *WujJud* 24; Ale coź o łwym Apołtole Lutrze powiećie/ ktory wznowiłwłzy Pepuzyánłkie Kácerłtwo/ łmiáł vczyć/ że y niewiáłty łłufznie á łpráwiedliwie ná Káplánłstwo połwięcone być mogá? *WujJud* 170; to miełce łłuży przeciwo Kácerłtwu Márcyoniłtow y Mánicheuřzow/ y Tátianá Pátriárchy Enkrátýtow: ktorzy pokármy od Bogá łtworzone gánili/ y zá nieczyłte mieli *WujJud* 198, 24, 91 *marg*, 174, 179, 262v (13); Ná mieyłce Pirrhá/ włtápił Páweł Biłkup Cárogrocki/ ktory toź kácerłtwo Monotelitow wzbudził. *SkarJedn* 140; [Konstantyn papieř] vczyniłwłzy Synod w Rzymie/ kácerłtwo Obrázoborłkie potępił. *SkarJedn* 196, A8v, [A*2]v, 27, 110, 141 (13); *SkarŻyw* 58, 202, 297, 298, 299 (10); *LatHar* 7; Bo to iełł kácerłtwo Antropomorfitow/ mniemác żeby Bog miáł tákże ręce/ oczy/ nogi/ iáko człowiek. *WujNT* 471; Bo tu Páweł potępia kácerłtwo Symoná czárnokšięznika/ ktory vczył/ że niektorzy ániołowie máią być Bozká czćią chwaleni *WujNT* 699, 56, 687, 693 [2 r.], 762, 857 [3 r.], 861; *PowodPr* 31.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy kraju [kacerstwo + przymiotnik (3), przymiotnik + kacerstwo (4)] (7): Abowiem they Wiáry Iágełłto Krol/ y przodkowie náłzy/ przeciwo kácerłtwu

Czelkiem ná on czás bronili *OrzRozm G, F4v, G*; piérwfy Stánkár przyniółł nam Niemieckie Kácérftwo/ to ielt/ iáwne bluzniérftwo do Polłki *OrzQuin 14, Y, Z2 marg; PowodPr 30*.

*W połączeniach szeregowych (10): ComCrac 20; KromRozm I K2v; Kázda z onych fekt kłoby kofcyoł cyągnye/ [...] łoby fłczyrą á zdrową náukę ewányeliey [...] przywłáfzczáyac a innym bład/ fálłz/ kácyrftwo/ y fłaleńftwo przyczytáyac. KromRozm III C2; KrowObr 36; Krol dobry [...] wzytkę moc fwą/ ktemu iednemu łtołowác ma/ iákoby on doftátecznie wiary świętey Krześcijánłkiey bronil/ przeciwko włzelkiemu odłzczepieńftwu/ kácérftwu/ y pogánłftwu. OrzRozm M2, M3v; WujJud A4; SkarJedn 343; LatHar 420; Ale gdy łami Bogu wiárę złamawłzy rozmáitościá Kácérftw/ błuźnierftw/ niezbożności/ y niełpráwiedliwołci/ woynę połpolicie podnołzú *PowodPr 14*.*

W charakterystycznych połączeniach: kacerstwo (barzo) szkodliw)e (4), chytre, ciemne, częste, duchowne, dzisiejsze (10), głowniejsze, głupie, haniebne (3), jadowite, jawne, nietrwale, niezbożne (2), nieznośne (2), niniejsze, nowe (4), pomorzane, potępione (3), przekłete, rozliczne (4), rozmaite (7), silne, smrodliwe, sporne, sprosne (3), srogie, sromotne, stare (4), szalone, szatańskie, szpetne (2), wszelakie, wszeczne (2), wszy(s)tkie (6), zaraźliwe, zwadliwe; fundament kacerstwa (3), obrona (2), owoc (2), początek, powód, pożytek, przyczyna, przymowka, psowanie, rozmaitość, skażenie, wojownik, wykorzenienie (4), wynalazca (2), zburzenie, (z)burzyciel (2); droga do kacerstwa (2); nawrocenie od kacerstwa, obrona (2), rozgrzeszenie; księga przeciw kacerstwu (kacerstwu przeciwna) (2), nauka (7), obrona, pismo; w kacerstwie upor; kacerstwa bać się (2), bronić (4), dowieść, jąc się, pomagać (pomagający) (3), zarzec się (3); do kacerstwa przyciągać, przystać, wrocić się (2); od (z) kacerstwa nawrocic się (2), (o)bronic (się) (5), odstąpić, przestrzegać, upamiętać się, wybawić (2); (przeciwko)) kacerstwu bronic (3), zabiegać (5); kacerstwo burzyć ((z)borzyć) (3), dopuszczać (przepuszczać) (3), karać (2), należć, obrzydzić, odpłoszyć (2), ożywi(a)ć (4), poćwirdzić (3), (po)tępi(a)ć (potępiający) (9), prowadzić, przekłtć, przynieść (wnieść) (3), przyczytać (2), przypisać (2), rozmnożyć (rozmnazać) (4), rozsi(ew)ać (2), uchwalić, (u)czynić (2), ukazowác, wojowác, (w)szczepić (2), (w)wieść (2), wykorzeni(a)ć (2), wymyślić, wzbudzić (2), wznawiac (wznowić) (7), zada(wa)ć (2), zarzucać, zwalczyć; przez kacerstwo odstąpić, upaść (wpaść) (2), zakłć; w kacerstwo obroć, wpaść (wpadnienie) (5), wprawić; za kacerstwo mieć, przyczytać; kacerstwem napojony, (na)z(y)wać (przyzywać) (8), niedobytý, oderwać się (odrywać) (2), rozerwać, rozrywać (rozerwany) (5), pomazać się ((z)mazać (się), pomazany) (7), potwarzony, rozrózniać, strapiony, targać, zapowietrzony, zarażony (zarazić (się)) (7), (z)brzydzić się (3), zepsowác się, zjęty; w kacerstwie być (będqcy)(3), chrzcic się, leżec, podejrzaný, zatopić się (utopiony) (2), zemrzec; z kacerstwern walczyć.

*Wyrażenie: »kacerstwo bluźnierskie« (1) : mniemáiac áby tym kołcioły fię włpokoic mogły: nic nie wiedzác o chytróci y kacerftwach ich bluznierłkich *SkarŻyw 389*.*

*Szeregi: »kacerstwo i (ani) bałwochwalstwo« (3): naprzod okázuiac/ że przy nas [konfesyjonistach] żadnego Kácérftwá áni bałwochwálftwá niemálz/ á iz nieodłczyłifmy fię áni fię odłczamy od wiary Krzełciánłkiey/ ále od wymyłłow ludzkich. *WujJudConf 15; SkarŻyw 558, 559*.*

*»kacerstwo i (a, to jest) bluźni(e)rstwo (a. bluźnienie)« [szyk 2 : 2] (4): *KrowObr Vu2; OrzQuin 14; Kthorego kácérftwá á bluźnirftwá przeciwko Máyełtatowi Syná Bożego iuz y v nas w Polłcze dofyć fię namnożyło *RejAp 197; WujNT 56*. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.].**

»(nie tylo) bład (ale) i (a, abo) kacerstwo« [szyk 21 : 6] (27): *SeklWyzn* c3v; Naten bład y kacerstwo ktore iefcze dżis trzimaia wżiŕczy kacerze ktorzy łą pod poŕlużeńftwem Antichriŕta Papieża/ iefť iaŕne pyłmo otym nowego zakonu *SeklKat* O4v, O4; *KromRozm I* G2, L4v; Abowim Philip/ Ozyánder/ Elácius Lutherowey náuki łye dżyerżąc/ przedłye yeden drugyemu bład y kácyrŕtwo przypifuye *KromRozm III* C2; Także theŕz Ireneus/ wyltżaiąc kácerŕtwá y błędy/ miedzy infzymi rzetżami/ włpomina teŕz ten bład Obrázy łtáwiác/ y kłániác łię przed nimi. *KrowObr* 112v, A2v, 41; *GrzegRóżn* G3v; *OrzQuin* T2v; *SarnUzn* A2v; *WujJud* A5, A7v, Bv, 2v, 16v, 19, 170v; *SkarJedn* 308, 342; *SkarŻyw* A2; *ReszPrz* 27; która [*Biblia Brzeska*]iáko gładkoŕciá Polłkiey mowy przechodźi Krákwłká/ ták iefť błędow y kácerŕtwá pełná *WujNT przedm* 1, s. 762, 859; *SkarKaz* 40a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.*].

»kacerstwo, (abo, i) grzech« [szyk 3 : 2] (5): Táke łię z Cárogrockimi Cefarzmi łtáło zá ich grzechy y kácerŕtwá rozdzielł Pan Bog páńftwo/ y odiał im zachodne pánowánie *SkarJedn* 208; *SkarŻyw* 82, 312; *LatHar* 567; *WujNT* 828. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»herezyja (a. heretyctwo) i kacerstwo« [szyk 3 : 1] (4): á chcąc Láćinŕki koŕcioł potwarzác łami w kácerŕtwo y Heretyctwo vpádli. *SkarJedn* 154, [A*], 230; *SkarKaz* 638b.

»kłamstwo i kacerstwo« (1): Pierwey przez P. Chriŕtułá y przez Apoŕtoły poŕiana iefť prawdá: á potym nieprzyiáciel Dyabeł náŕiał kákolu kłamŕtwá y kácerŕtwá: nie Pan Chriŕtus *WujNT* 57.

»kacerstwo abo (a) fáłszywa nauka (a. wiara)« [szyk 2 : 1] (3): przeŕtrzege od fáłŕfywey náuki á kácerŕtw/ ktorzych wyele powłtác myáło *KromRozm II* e4v; *WujNT* 525; iż kácerŕtwá y rózne fáłszywe wiáry/ ktore iednę prawdżiwá zepłowác chcą/ przyczyná łą napřednieyłżá tych niezgod wáłzych. *SkarKazSej* 674a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»kacerstwo i nauka przewrotna« (1): Nye z inąd powłtály kácerŕtwá y nyektore náuki przewrotne/ [...] yedno gdy dobre piłmá nye dobrze rozumyáne bywáya *KromRozm II* o4.

»kacerstwo i niedowiarstwo« (1): Bo ktore łię kolwiek Chrzeŕciańskie páńftwo y kroleŕtwo od tey głowy y iednoŕci łtolice Piotrá S. oddzieliło/ nie tylo w rozmáite kácerŕtwá y niedowiarŕtwá á zgubę duŕzną/ ale teŕz y wniewolá á rękę pogáńfká wpádło *SkarJedn* 149.

»kacerstwo i nieprawda« [szyk 1 : 1] (2): Abowiem co wy nieprawdá y kácerŕtwem zowiećie/ tho iefť prawdá/ y ŕwięta rzetz *KrowObr* 131v; *GrzegRóżn* D3v.

»kacerstwo i obłędliwoŕci« (1): áby odłtápiwłzy łtároŕzytneho Koŕciołá Powłzechnego/ nowych Kácerŕtw y obłędliwoŕci łwowlolnych łudźi broníc mieli *WujJud* 16v.

»kacerstwo i oderwanie od koŕciołá« (1): ále od Ariułá w Alexándryey łye to znyećiło było/ kácerŕtwo było y oderwáne od koŕcyolá powłŕechnego/ to yeť boŕego. *KromRozm III* E3v.

»kacerstwo i (a, a(l)bo, i tudzieŕ) odszczepieńŕtwo« [szyk 16 : 6] (22): *SeklWyzn* b2; A dla tego połpyeŕŕfyliłmy łye włŕyŕtkye káplány ze włchodu łlońcá (rozumey ktorzy łye byli kácyrŕtwy y odłŕczepyeńftwem oderwáli) podbić y zyednoćić łtolicy wáłŕey łwyátołci. *KromRozm III* O6, L8, M2; *KrowObr* A4v; *BiałKat* 251; *WujJud* 51, 117; *SkarJedn* 62, 81, 249; *SkarŻyw* 92; *CzechEp* 13; *WujNT* 369, 417; Kto łie wilkom drapieŕnym záłtáwia/ áby owiec krwiá łyná Boŕego oblanych/ kácerŕtwámi y odłŕzczepieńftwámi ták dálece nie poŕyrali? *PowodPr* 20, 28, 30 [2 r.], 31 marg [2 r.], 57. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*].

»rozerwanie w wierze i kacerstwo« (1): Iáko fię rozerwánia w wierze y kácerstwá bali y karác ie wnet chćieli. *SkarŻyw* 504 *marg*.

»sekta i (a) kacerstwo« [szyk 4 : 1] (5): *WujJud* 31 *marg*, Nn3; *WujJudConf* 4v; *WujNT* 98; Przez opuźczenie Páná możemy rozumieć odźczepieństwo: przez zbluźnienie świętego/ rozmaíte kácerstwá y fekty bluźnierkie ich *PowodPr* 29. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

2. *Coll. Ogól kacerzy; zbiorowisko kacerzy* (3) : Niechayże ci Lizmáninowie/ Sárniccy/ Sztánkárowie/ nietylko Grámmátyki łwe głupie y ty groźzowe wiáry/ ále wźytki dyabły z pieklá/ y ktemu Turki/ Tátáry/ y wźytko kácerstwo/ ná pomoc niechay wezmą łobie *OrzList* h3; *SkarJedn* 27.

Szereg: »pogaństwo i kacerstwo« (1): opátrzył y brany mieyćskie/ áby Pogáństwo o świętach niewiedzące (tákieć teraz y kácerstwo) nieśmiało potrzeb przywozić. *PowodPr* 52.

Synonimy 1. *heretyctwo, herezis, herezyja, odszczepieństwo.*

ZCh